

בס"ד פרשת עקב: האם מותר לסחור עם נוצרים באינטרנט ביום ראשון

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה, על משה המזהיר את בני ישראל להשמיד את הגויים אותם יפגשו בארץ ישראל, שמא יהיו הגויים להם למוקש: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ לֹא-תַחֲמֹד לְפָנָי וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלִקְחַתָּ לָךְ פֶּן תִּתְקַשׁ בּוֹ". מלשון התורה מדייקת הגמרא במסכת עבודה זרה, שיש הבדל בין עבודה זרה של גוי לבין עבודה זרה של יהודי. עבודה זרה של גוי, כבר בשעה שפסלה לשם עבודה זרה, היא נאסרת. לעומת זאת עבודה זרה של יהודי, נאסרת רק משעה שעובדים אותה. ובלשון המדרש:

"פסילי אלהיהם תשרפון באש. מכאן אמרו, עבודה זרה של נכרי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר 'פסילי אלהיהם', משפסלו נעשה לו אלוה, ושלישראל אינה אסורה עד שתיעבד שנאמר ושם בסתר (להלן כז, טו), עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה, ומשמשי עבודה זרה בין שלגוי בין שלישראל אינן אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה."

בעקבות התורה הכותבת מה יש לעשות לפסילי הגויים, ודברי המדרש, נעסוק השבוע בשאלה בהלכות עבודה זרה, ובשאלה האם מותר לסחור עם גויים בימים הסמוכים לימי אידם. נעמוד על עיקר הדין, ואת יישובי הראשונים, מדוע בכל זאת נהגו לעשות עימם עסקים, גם בימים האסורים. כמו כן נראה כיצד זה משליך על סחר בבהמות עם הגויים, ועבודה זרה בשיתוף.

יום א' כולו אסור

על פי האמונה הנוצרית, יום ראשון הוא היום בו קם אותו האיש לתחייה. ולמרות שיש פלגים רבים בנצרות, מוסכם כמעט על כולם שיום ראשון נחשב יום קדוש, עובדה הבאה לידי ביטוי במספר טקסים. כיוון שמדובר ביום קדוש לנוצרים, כותבת הגמרא במסכת עבודה זרה (ז ע"א) שלכולי עלמא אסור לסחור עמהם באותו יום, שכן חוששים שמחמת הסחר המוצלח, ילך ויודה לאלוהיו.

הגמרא (שם) מביאה מחלוקת בין חכמים לבין רבי ישמעאל, האם יש לאסור גם ימים נוספים מחמת יום ראשון. לדעת חכמים, יש לאסור שלושה ימים לפני יום ראשון, שכן גם בעקבות עסק מוצלח בימים הסמוכים לחג, יש חשש שיודה בו לאלוהיו. לדעת רבי ישמעאל, גם בשלושה ימים אחרי יום ראשון אסור, כך שבפועל יוצא, שלשיטתו כל השבוע אסור לסחור עם הנוצרים. את טעמו ביארו הראשונים, שהוא גוזר ימים שאחרי שמא יבואו לסחור בימים שלפני, או שאוירת החג נמשכת גם לימים שאחרי.

הגמרא כותבת בשם שמואל, שמחלוקתם היא רק ביחס לסחר עם הנוצרים בארץ ישראל, אך בגולה כולם מודים שרק ביום ראשון אסור לסחור עמהם (ולכן מסחר באינטרנט עם נוצרי מחוץ לארץ, אסור רק ביום ראשון). ובביאור שיטתו נאמרו מספר אפשרויות. יש שכתבו, שגויי חוץ לארץ פחות אדוקים בדתם, ולכן יודו לאלוהיהם רק אם הסחר נעשה ממש ביום אידם. לחלופין, גם גויי חוץ לארץ אדוקים כמו גויי הארץ (כפי שמסתבר), אך משום שהיהודים גרים בתוכם וחייבים לסחור עמהם, לא גזרו חז"ל מעבר ליום ראשון.

המנהג בפועל

להלכה פסק הרמב"ם (עבודה זרה ט, ד) כדעת חכמים, שאסור לסחור עם גויי ארץ ישראל רק שלושה ימים לפני יום ראשון, ובגולה אסור רק ביום ראשון. כאשר הרמב"ם הביא הלכה זו, לא סייג אותה, אולם ראשוני אשכנז ובראשם **התוספות** (שם ב ע"א) התקשו, כיצד אנשים רבים בכל זאת סוחרים עם הנוצרים גם בימי ראשון¹? והעלו מספר יישובים, שגם נפסקו להלכה (יו"ד קמח, יב):

א. הגמרא במסכת עבודה זרה (ו ע"א) מספרת, שרבי יהודה הנשיא הסתפק מה לעשות עם מתנה שקיבל מהקיסר ביום אידו, שכן אם יזרוק אותה, יגרום הדבר לאיבה בינו לבין הקיסר. על בסיס זה כתבו התוספות, שיתכן שהסיבה שסוחרים עם הגויים היא, כדי לא להיכנס איתם לסכסוכים ואיבה, כשם שרבי יהודה הנשיא לא מיד זרק את המתנה שקיבל. אמנם דחו פירוש זה, שכן נראה שביום ראשון סוחרים איתם באופן חופשי, גם בדברים שאין בהם הכרח, ושהימנעות מהם לא תגרום לאיבה.

ב. הגמרא (שם, סה ע"א) מספרת, שרבי יהודה שלח לגוי אוכל ביום אידו, ונימק את מעשיו בכך שידוע לו שאותו גוי אינו מודה לאלוהיו. על בסיס זה, ומעשה נוסף של רבא ששלח גם הוא אוכל לגוי ביום אידו ונימק את מעשיו באותו האופן, כתבו התוספות שיתכן שגם הגויים במקומם אינם ממש עובדי עבודה זרה, ולכן מותר לסחור עמהם. ולמרות שהם ממשיכים ללכת ביום ראשון לכנסייה, לובשים צלמים וכו', הם רק ממשיכים מנהג אבותיהם, או שלא באמת מבינים את אמונתם. ובלשון **המאירי**:

"ומתוך כך עקר הדברים נראה לי, שדברים אלו כלם לא נאמרו אלא על עובדי האלילים וצורותיהם וצלמיהם, אבל בזמנים הללו מותר לגמרי. ומה שאמרו בגמרא נצרי לעולם אסור, אני מפרשו מלשון נוצרים באים מארץ מרחק האמור בירמיה, שקרא אותם העם נוצרים על שם נבוכדנצר, וידוע שצלם השמש היה בבבל, ושכל עם נבוכדנצר היו עובדים לו וכבר ידעת שהחמה משמשת ביום ראשון במנין ראשי ימים ומתוך כך היו קורין לאותו יום נצרי על שם שהיה קבוע לנבוכדנצר."

ג. רבינו תם יישוב, שכאשר הגמרא כותבת שאסור 'לשאת ולתת' עמהם, אין הכוונה לכל סוג מסחר, אלא רק שאסור לשאת מהם את המעות, ולתת להם משהו בתמורה. ובמילים אחרות, האיסור הוא רק למכור להם ולא לקנות מהם. עוד הוסיף, שגם האיסור למכור להם, נוגע רק לדברים שיכולים לשמש תקרובת לעבודה זרה. כך יישוב רבנו תם את מנהג מקומו, שכן במקומו היו משתמשים בכסף לשם תקרובת, וכסף לא היה חסר לגויים, ולכן גם אם הרוויח כסף ממסחר עם יהודי, לא היה בכך איסור.

כך כתב גם **רבינו אלחנן** (שם), שהוסיף, שאפילו כאשר הגוי אומר במפורש שהוא רוצה את מעותיו של היהודי על מנת לתת אותם לכומר, וכפי שנהוג בנצרות הקטולית, גם אז אין איסור לסחור עמהם ולתת להם מעות במהלך הקניה (בניגוד לתוספות שכתבו שבמקרה זה נכון להחמיר), שכן כאשר הכמרים מקבלים את הכסף אין זה לצורך עבודה זרה, אלא לצורך הנאתם בלבד.

¹ במובן זה, נראה שיש הבדל משמעותי בין ראשוני אשכנז לספרד. כאשר בספרד נהגו שלא כהוגן, דחו ראשוני ספרד מנהג זה באמירה שהוא נוגד את ההלכה. לעומת זאת ראשוני אשכנז התייחסו בכבוד גדול למנהגים, ולכן גם כאשר מנהג סתר דברי הגמרא, היו מסבירים מדוע למעשה אין במנהג איסור. דוגמא לכך ראינו בעבר (ויגש שנה ו'), בניסיון ליישב את המנהג להרוג תינוקות בשעת השמד כדי שלא ייחטפו לנצרות.

השכרת בתים

מנהג נוסף שרווח באשכנז, וסתר גם הוא את דברי הגמרא, הוא השכרת בתים לגוי. הגמרא במסכת עבודה זרה (כא ע"א) כותבת, שלמרות שמותר להשכיר בתים לגוי, מותר רק כאשר הגוי משתמש במקום זה לאחסן תבואתו וכדומה, אך לא כאשר הוא גר שם, שכן יש חשש שיכניס שם עבודה זרה. בפועל, באשכנז השכירו גם למגורים, והעלו **התוספות** (שם ד"ה אף) הסברים מדוע:

א. התוספותא (שם, ב) כותבת, שמותר להשכיר אורווה לעובדי כוכבים למרות שידוע שמכניסים לתוכה עבודה זרה, ואילו בתים אסור. בביאור ההבדל ביניהם העלו התוספות אפשרות, שבבתים היו מכניסים עבודה זרה באופן קבוע, מה שאין כן באורוות. לפיכך בזמן הזה, שמכניסים עבודה זרה לבית רק בשעה שמת נפטר בו וכדומה, אין איסור להשכיר גם בתים. אמנם דחו סברא זו, שכן התורה כתבה 'לא תביא תועבה אל ביתך', וייתכן שזו הסיבה שיש חומרא בהשכרת בתים על פני אורוות.

ב. הירושלמי כותב, שבמקום בו נהגו למכור בתים לגויים, מותר אף להשכיר להם. רבינו חיים הכהן ביאר בכוונתו, שבחוץ לארץ מותר להשכיר בתים, כיוון שבתים שם אינם נחשבים ממש כבתים שלנו (אולי כי המטרה בסוף לעלות לארץ ישראל), ולכן האיסור 'לא תביא תועבה אל ביתך' אינו שייך. ר"י דחה את סברתו, כי מעבר לכך שבתוספתא לא משמע כדברי הירושלמי, הרי שלפי סברא זו, בתים בחוץ לארץ לא יתחייבו במזוזה, שהרי מזוזה היא רק חובת הגר, ודין זה וודאי לא נכון. ובלשונם:

"ורבינו חיים כהן היה מביא ראיה להתיר מדגרסינן בירושלמי... והיה נראה לו הטעם דבחוץ לארץ לא מיקרי ביתך, אלא בארץ. וקשו בה טובא חדא כי אין נראה לר"י שיגרע ישראל בחוץ לארץ מעובד כוכבים, דאפילו למאן דאמר אין קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל בחוצה לארץ מיהא יש לו קנין, ועוד קשה לרבי יהודה דגבי מזוזה דכתיב ביתך הכי נמי תימא דמי שיש לו בית בחוצה לארץ יפטר מן המזוזה... משמע דאם היא שלו חייבת מיד."

ג. רבינו אלחנן ביאר, שמעיקר הדין האיסור להכניס עבודה זרה לבית, נוהג רק כאשר היהודי ממש גר בבית, וכאשר דרשו מהפסוק 'לא תביא תועבה אל ביתך', שהוא הדין לבית יהודי המושכר לגוי ומכניס לתוכו עבודה זרה, זו רק הרחבה מדרבנן (והוא הדין לשוכר בית מגוי, שחייב במזוזה רק מדרבנן, שכן מדאורייתא הבית שייך לגוי). כיוון שכך, כאשר חז"ל גזרו שאין להשכיר בית יהודי לגוי שמא יכניס עבודה זרה לביתו, גזרו דין זה רק בבית ולא באורוות, וכן בחוץ לארץ יש מקום גדול יותר להקל.

עבודה זרה בשיתוף

מנהג נוסף שתמחו עליו, שכן נראה שהוא נוגד דברי הגמרא במסכת בכורות (ב ע"א), הוא שותפות עם גוי. הגמרא כותבת, שאין לעשות שותפות עם גויים, שמא יתחייב הגוי שבועה ליהודי, וכשישבע בשם אלוהיו, יעבור היהודי על איסור, שכן אסור גם לגרום לכך ששם אלוהים אחרים ישמע. אמנם בפועל לא כך, ויהודים רבים באשכנז, נהגו לעשות סחורה עם גויים עובדי עבודה זרה:

א. **התוספות** (שם, ד"ה שמא) כתבו בשם רבינו תם, שלמרות שליהודי אסור לעבוד את אלוקים בשיתוף עם אלוהים נוספים, לגויים אין איסור. משום כך אין מניעה לעשות שותפות עם הנוצרים הקטולים, העובדים את אלוקים בשיתוף, שכן גם אם יישבעו, אין בכך איסור. כך פסק **הרמ"א** (או"ח קנו, א), וכן **הש"ך** (יו"ד קנא, ז), שהסביר באופן זה מדוע הקל הרמ"א למכור לגויים אביזרי עבודה זרה, אם יש באפשרותם להשיגם במקום אחר (וכתב שרק לבעל נפש יש מקום להחמיר).

ב. **הנודע ביהודה** (תנינא, יו"ד קמח) חלק וסבר, שאסור לגויים לעבוד את אלוקים גם בשיתוף, וציון שלא מצא שום מקור בבבלי או בירושלמי המציין היתר בדבר זה, וכן הרמב"ם לא ציין היתר זה. עוד הוסיף וכתב, שגם דברי התוספות והרמ"א, עליהם הסתמכו רבים, יש לפרש אחרת. לטענתו, הסיבה שהם מקילים בשבועה בשיתוף היא, שכאשר הגויים היו נשבעים בשם שמיים ואלוהיהם, היו מזכירים את אלוהיהם כדרך כבוד, ולא שהיו נשבעים בשמו ממש. דבר זה אמנם לישראל אסור, אך לגוי מותר. ובלשונו:

"ואף שדבר זה מורגל בפי כמה חכמים, שאין הנכרים מצווים על השיתוף... ואני יגעתי ולא מצאתי דבר זה לא בשני תלמודין בבלי וירושלמי, ולא בשום אחד מגדולי הראשונים... ונראה ל דמה שנתפשט דבר זה היה על פי טעות שראו בתוספות במסכת בכורות... אבל באמת לא כן הוא וכוונת התוספות והרמ"א הוא דמה שמשותף שם שמים ודבר אחר בשבועה אין זה עובד עבודה זרה... רק שמזכירו בשבועתו עם שם שמים בדרך כבוד, בזה מצינו איסור לישראל."

ג. **המור וקציעה** (או"ח, רכד) נראה שצעד בגישת ביניים. הבית יוסף (שם) התקשה, מדוע לדעת הטור, כאשר נעקרה עבודה זרה מחוץ לארץ יש לברך, וכהוראת הגמרא במסכת ברכות, ואילו כאשר רואים עבודה זרה שלא נעקרה, לא מבקשים 'הושב לב לעובדך'. ויישב המור וקציעה, שהגויים בחוץ לארץ עובדים את הקב"ה על ידי אמצעי, ולהם אין בכך איסור. לכן אין לבקש שישובו בתשובה, שכן הם לא עוברים על איסור, אך יש לברך על עקירת עבודתם, שכן ליהודי אסור להיות במקום שנמצאת עבודתם.

סעודה עם נכרי

הגמרא במסכת עבודה זרה (ח ע"א) כותבת, שאסור לאכול בסעודת נכרי, שכן בפרשת כי תשא נאמר: "וַתִּבְחַל לְאַלְהֵיהֶם וַקְרָא לָךְ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחָם", ודורשת הגמרא שכבר בעצם ההגעה לסעודה יש איסור, גם אם היהודי אוכל משלו. בעקבות כך כתב **הט"ז** (יו"ד קנב, א), שאין ללכת גם במקום שתיווצר איבה מאי ההגעה לסעודת הגוי, שכן זוהי בדיוק מטרת האיסור, להתרחק מהגויים. כך פסק גם **הרב וואזנר** (שבט הלוי ט, עו), כאשר דן בשאלה, האם מותר לאכול בסעודת עסקים משותפת בו נוכחים גם הודים.

הש"ך (נקודות הכסף שם) חלק וסבר, שמותר ללכת במקום איבה לסעודת גויים, וכן פסק **הרב אשר וייס** (דרכי שלום ואיבה), כאשר דן בשאלה האם מותר לקציני צבא ללכת לסעודה משותפת עם דרוזים המשרתים עימם. ונימקו, שלמרות שהגמרא מביאה פסוק, לא מדובר במקור הדין, אלא באסמכתא, ומדובר בדין דרבנן, בו מקילים לעיתים במקום איבה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...²

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? מוזמן במייל: tora2338@gmail.com או בערוץ הוואטסאפ 'הלכה בפרשה'.